ئیسلام لەدیدی جیاوازەوە

ئەبوبەکر عەلی: پێغەمبەر (د.خ) بەرزی‌و بەڕێزی پیاو بەمامەڵەکردنی لەگەڵ ژناندا دەکاتە پێوەر

سازدانی: هاوڵاتی

ئەبوبەکر عەلی ئەندامی مەکتەبی سیاسی یەکگرتووی ئیسلامی کوردستان دەڵێت کە لە قورئاندا ئافرەت نەك هەرسەرچاوەی شومی نیە، بەڵکو چاوگی ئارامی‌و سکونەت‌و ناسکترین هەستە پاکەکانە، هەروەها ئاماژە بەوەدەکات کە شومی لە ئیسلامدا ڕەتکراوەتەوەو وەك چەمکێکی دژە یەکتا پەرستی لێی روانراوە.

هاوڵاتی: بوخاری‌و موسلیم‌و تیرمیزی‌و نەسائی‌و ئەبو داوود‌و ئیبن ماجەو ئیمام مالیك، گێڕاویانەتەوە کە پێغەمبەر وتویەتی (ئەگەر شومی لە شتێکدا بێت ئەوە لە خانوو ژن‌و ماییندایە). بۆچی ئیسلام ژن بە شوم دادەنێت؟ ئایا بەڕاستی ئەوە تێڕوانینی ئیسلامە بۆ ژن؟

ئەبوبەکر عەلی: بەداخەوە ئەم فەرمودەیە کە ئەبو هورەیرە گێڕاویەوە یەکێکە لەو دەقانەی بەهەڵە بەناوی پێغەمبەرەوە (د.خ) گێڕاوەتەوەو، هەڵەکەش سەراپای دەق‌و نـاوەڕۆك‌و چەمکەکە دەگرێتەوە. ڕاستکردنەوەی ئەم هەڵەش هەر لە سەرەتای ئیسلامەوە بووە، کاتێك لە کۆڕێکدا خاتوو عائیشەی هاوسەری پێغەمبەر (د.خ) گوێی لە گێڕانەوەی ئەم دەقەبوو بەم جۆرەی ئێوە گێڕاوتانەتەوە، یەکسەر هەڵی دایەووتی نەخێر ئەبوهورەیرە تۆ بە هەڵە ئەمە بەدەم پێغەمبەرەوە دەگێڕیتەوە، پێغەمبەر فەرمووی : بەکوشتن جولەکەکان کە دەڵێن: شومی لەخانو و ژن‌و ماییندایە. ئەم ڕاستکردنەوەی خاتوو عائیشەش بەتەواوی مەسەلەکە دەباتەوە چوار چێوەی خۆی‌و دەقی بەناو فەرمودەکەش دەکات بە کەلەپورێکی شێواوی ئایینی جولەکە، کە ئیسلام پێی ڕازی نیەو دەخوازێت ئەو بۆچوونە لە ڕەگ‌و ڕیشەوە هەڵتەکێنێ‌و تێڕوانینە خەرافییە مێژووییەکان بخاتە بەردەم پرسیاری هەقی ئایینی‌و ڕەوایەتیان لێ بستێننەوە، لەم نێوەندەشدا ئافرەت وەك خودە مرۆڤییە بــاوەڕدارە بە شکۆکە دەربکەوێتەوەو دوربکەوێتەوە لەوەی ببێتە کەرەستەو بابەتی عەقڵێکی خەرافە پەرست. لەڕویەکی ترەوە شومی لە ئیسلامدا ڕەتکراوەتەوەو وەك چەمکێکی دژە یەکتاپەرستی لێی ڕوانراوە. پێغەمبەر (د.خ) لە زیاد لە فەرمودەیەکدا نەهی لە شومی کردووەو بە پێچەوانەی بیرو باوەڕی یەکتاپەرستی، مرۆڤی باوەڕداری داناوە. واتە یەکێ لە مەرجەکانی بڕوای ساغ‌و دیدێکی ڕاست‌و ڕەوانی یەکتا پەرستی بێ باوەڕبوونە بە شومی. چونکە بڕوابوون بە شومی بڕوابوونە بەچاوەڕێکردنی زیان‌و ئازار لە غەیری خواوە، لە دەرەوەی هۆکارە ماددییە زانراوەکانەوە کە یاسا زانستی‌و بابەتی یەکان حوکمیان دەکەن‌و بەشێکن لەوەی پێیان دەوترێت (سونن)ە خوایی‌و گەردونییەکان. لە قورئانیشدا ئافرەت نەك هەرسەرچاوەی شومی نیە، بەڵکو باوەش‌و چاوگی ئارامی‌و سکونەت‌و ناسکترین هەستە پاکانەکە (لتسکونوا الیها). کە مرۆڤ لە ئامێزو سایەی ئەودا نەبێ‌و دوور لەهەناسە میهرەبانییەکانی، ئاسان نییە هەست بە بەختەوەری‌و ڕەزامەندی دەرونـی بکات بەمەش ژن وەکو جۆرو ڕەگەز بەگژ شومی‌و تاریکی‌و ناشرینییەکانی ژیاندا دەچێتەوە.

هاوڵاتی: تیرمیزی‌و ئیبن ماجەو ئەحمەد دەگێڕنەوە کە پێغەمبەر وتویەتی: (ئەگەر فەرمانم بدایە بەکەسێك کڕنوش ببات بۆ کەسێك، ئەوا فەرمانم بە ژن دەدا کڕنوش ببات بۆ مێردەکەی). چۆن دەبێت ئیسلام بەو شێوەیە پیرۆزی‌و ڕوایەتی بدات بە پیاو و بەو شێوەیە ژن بکاتە ملکەچ‌و پاشکۆی پیاو؟

ئەبوبەکر عەلی: هەرچی پەیوەندی بەم دەقەشەوە هەیە، دەقێکی گومان لێکراو و لەسەر ئەم بناغەش ڕەتکراوەتەوە، چونکە بەگوێرەی هەندێ شارەزایانی بواری فەرمودەناسی‌و لەوانەش (ئەرنائوتی) ئەم دەقە جارێك لە مەعازی کوڕی جەبەل‌و جارێکی تر لەسەر زاری ئەسعەدی کوڕی قەیس بە جیاوازییەوە گێڕدراوەتەوە. دەقەکە بە گوێرەی پێوەرەکانی زانستی فەرمودەناسی (مقطوع)ەواتە لەسەر زمانی ئەم دووانە گێڕراوەتەوەو گێڕەرەوی پێش ئەوان تا دەگات بە پێغەمبەر دیارنیەو پچڕاوە. ئەمە جگە لەوەی بەزاراوەی ئەوان دەقەکە بەلبەلەی تێدایە، واتە بێنەرەو بەرەو شڵەژانی پێوەدیارە، چونکە جارێ دەوترێت دوای گەڕانەوەی مەعاز لە شام جارێکی تر لە کوفە ئەمەی گێڕاوەتەوە. ئەمە لــەڕووی زانستی فەرمودەناسی تەقلیدیەوە کە قورسایی دەخاتە سەر سەند. کە لەم ڕوەوە بەفەرمودەیەکی ناڕاست دا دەنرێت‌و دەقێکی بێ ڕەگ‌و ڕیشەو دایك‌و باوکە لەڕووی سەلماندن‌و گێڕانەوەی بۆخودی قسەکەر کە لێرەدا پێغەمبەرە (د.خ). لە ڕویەکی ترەوە (متن)و ناوەڕۆکی فەرمودەکە لــەگــەڵ دیــدی یەکتاپەرستی‌و وێنای بنەڕەتی‌و خودی ئینسانانەو باوەڕدارانەی ئافرەتدا ناگونجێت، بەو جۆرەی کە دەقە ئیسلامیە بنەڕەتی‌و ڕەسەنەکان‌و لەوانەش قورئان دەیخاتەڕوو. لەلایەکی تریشەوە تێڕوانینێکی ئیسلامیش هەیە کە بە ڕەهایی مەترەح کردنی چەمکەکان لە هەندێ کاتدا ڕەتدەکاتەوە. بۆنمونە هەر دەربارەی ئەم دەقە ناکرێت بەڕەهایی باسی پیاو بکرێت، واتە پیاو هەرچی بێت ئافرەت هەڵوێستێکی یەکسانی بەرامبەر هەبێت. بۆ نمونە ئافرەتێکی چاکەخواز دەیان جار لە دنیاو لای خواش لە پیاوێکی خراپەکار بەرزترو لە پێشترو شایستەترە. پەیوەندی نێوان ژن‌و پیاویش چەندین دەق‌و پێوەری تری ڕەسەن حوکمی دەکەن‌و ناکرێت بەم دەقە لاوازو بێ ڕەگ‌و ڕیشەو گومانـاویان سێبەر بخرێتەسەر، ئەوان‌و بەمەش فەرهەنگی ژن بچوککردنەوە لە بەرگێکی تردا بخرێتەڕوو، ئافرەت لە فەرمودەیەکی تردا هاوشانی پیاوە (النساء شقائق الرجال) ژنان هاوشانی پیاوانن لە رویەکی ترەوە پێغەمبەر (د.خ) ئیهانەکردن بە ژن‌و ڕێزگرتن یاخود نەگرتن لە کەسێتی‌و هەست‌و مافەکانی دەکـات بە پێوەری سەرەکی‌و نزم یاخود بەرزی‌و بەڕێزی پیاو. بەمانایەکی تر جۆری مامەڵەکردن لەگەڵ ژندا دەکات بە پێوەری حوکمدان بەسەر کەسێتی پیاودا. هەروەك دەفەرموێت (ما أکرمهن الا کریم وما اهنهن الا لئیم)واتە: تەنها پیاوی بەڕێزو خاوەن کەسێتی ڕێزی ئافرەت دەگرێت‌و کەرامەتی دەپارێزرێت، پیاوی سوك‌و ڕسواش نەبێت سوکایەتی بە ئافرەت ناکات‌و کەرامەتی ناشکێنێ. ئەم جۆرە فەرمودانە لەگەڵ ئایەتی (ولقد کرمنا بنی ادم) دا، گونجاوو سازگارن‌و دەربڕی ڕوحی ئەون، چونکە کەرامەتی خودا بە یەکسانی پێداوی مرۆڤ بە پیاو و ژنی بەخشیبێت بە حوکمی ئەوەی هەردوکیان لە هەمان ئاستی مرۆڤایەتیدان بۆ هیچ دەق‌و کەس‌و هێزو دەسەڵات‌و دۆخێکی تر نیە لێی بسەنێتەوە، یاخود جیاکاری‌و پەراوێزخستن‌و بەنزم سەیرکردن لە چوارچێوەی عورفێکی کۆمەڵایەتی دواکـەوتــوو هەندێ فتوای فقهی‌و ڕاڤەی مێژوویی کاریگەر بەو واقیعە کۆمەڵایەتی‌و فەرهەنگییە، لە بەرگی داواکـاری خواو هەڵوێستی ئیسلامی دا بخرێتەڕوو. لەبەر تیشکی ئەوەی کەوتراش دەکرێت بڵێین : پێغەمبەر فەرمانی نەداوە لە غەیری خوا سوجدە بۆ کەس ببرێت، تاداوا لە ئافرەت بکات کڕنوش بۆ پیاو بەرێت، ژنێ لەسەر بناغەی گرێبەستێکی ئازادو ڕەزامەندی نەبووبێتە هاوسەری پیاوێك، چۆن دەشـێ لانی کەم لــەڕوی تیۆریەوە ڕەزامــەنــدی دەرگــا بۆ دیلی‌و بچوکی‌و خوڵامی‌و خزمەتکاری بکاتەوە؟.

هاوڵاتی: قورئان لە باسی کێشەی نێوان ژن‌و مێردو جیابونەوەیاندا، دەڵێت پیاوان پلەیەکیان لە ژنان زیاترە (وللرجال علیهم درجــة) (البقرە: ٢٢٨). مەبەستی لەو پلە زیادەیە چیەو ئەم جیاکاری‌و فەزڵدانە بۆچی؟

ئەبوبەکر عەلی: سەرەتا دەبێت فەزای ئایەتەکە دەستنیشان بکەین بۆ ئەوەی ئاماژەو ناوەڕۆکی (درجە) بکەین، کە قەزای تەڵاق‌و جیابونەوەی نێوان ژن‌و پیاو لەخۆ دەگرێت. بە مانایەکی تر (پلە) پەیوەندی بە زاتی مرۆڤانەو باوەڕدارانەی ئافرەتەوە نیە، چونکە لە ڕووی ئینسانیەوە لە ئایەتی (هو الذی خلقکم من نفس ءاحدة)واتە : ئەو خودایە لەیەك بنەڕەتەوە هەموتانی بەدیهێناوە. حوکمی سروشتی پەیوەندی ڕەگەزەکان دەکات بەوەشی لە دیدی یەکتاپەرستی یەوە سەرجەم مرۆڤایەتی بە ژن‌و پیاو و نەژادو ڕەنگو نەتەوەکانەوە، یەك بنچینەیان هەیەو لە مرۆڤایەتی دا هاوبەشن‌و مرۆڤی پلەیەك‌و پلە دوومان نیە . لەڕووی باوەڕدار بوونیشەوە ژن‌و پیاو هەردوکیان دونێدراوی پەیامی خواو لێپرسراون‌و پاداشت یاخود سزای یەکسانیان بەرامبەر کردەوەو هەڵوێستی یەکسان هەیە. ئەم تێگەیشتن‌و سنووردار بوونەی مەسەلەی پلە (درجە) ش لێرەدا کاتێ دەبەستێتەوە بەمەسەلەیەکی تر لە ئایەتەکەدا کە ئەویش بریتییە لەوەی ئاماژەی بەپێناسە نەکراوی‌و کــراوەیــی هێشتنەوەی ناوەڕۆکەکەی، خزمەتێکی ترمان پێ دەکات‌و دەریدەخات کە دەبێت ڕاڤەکردن بۆ ئەم پلەیە لە چوار چێوەی برگەیەکی یاسای باری کەسێتیدا بە ڕەچاوکردنی یەکسانی ژن‌و پیاو لە ڕووی کەرامەتی ئینسانی‌و باوەڕدارانەوە بکرێت‌و بەهیچ جۆرێك ماناو ناوەڕۆکێکی پێ نەدرێت ئەو پێوەرو پرنسیپانەو سەرجەم ئەو ڕێسا گشتی‌و چوار چێوانەی تر ببەزێنێت کە مەسەلەی مافەکانی ئافرەتن لەدیدی ئیسلامەوە دیاری دەکەن. (کە لە باسێکی تردا قسەم لەسەر کردبوون‌و لەبەردرێژیش نەبوایە دەبوا پێشەکی ئەم وەڵامە بونایە.

پێناسە نەکردنی ئەم مەسەلەو زۆر شتی تریش لەوانە (قــوامــە) لەدەقی قورئانیدا مەسەلەکەی ئاسانترو ڕونتر کردۆتەوەو ناوەڕۆکپێدان‌و بەرجەستەکردن‌و پرشنگدانەوەی ئاماژەکانیانیشی لە هەندێ ڕەهەندیدا بەجێهێشتووە بۆ گۆڕانەکان‌و ئەو ئاڵ‌و گۆڕانەی بەسەر پێگەی یاسایی ڕەگەزەکان‌و پێوەرەکانی (تفضیل) بوون‌و چوار چێوە عورفی‌و نەریتی یەکان‌و دیدە مافخوازیەکاندا دێت. چونکە ئەگەر بنەڕەتی (قوامە) ش وەربگرین ناکرێت ناوەڕۆکەکەی لەسایەی دۆخێکی مێژوییدا کە ئافرەت لەژێر باری قورسی پەراوێزخستن‌و ستەمی کۆمەڵایەتی‌و نەخوێندەواری‌و داب‌و نەریتی خێڵەکی‌و فەرهەنگی پیاو سالاریدا ناڵاندویەتی دیدگاو چاوەڕوانی‌و پێوەرەکان‌و ئەخلاقیاتی پیاویش لەچەندین ڕووەوە بە هەمان ژینگەو جەبری کۆمەڵایەتی‌و ئابوری‌و مەعریفی یەکانەوە مەحکوم بوە، لەگەڵ دۆخێکدا کە ژن خوێندەوارو چاوکراوە بێت‌و بەشداری سیاسی‌و کۆمەڵایەتی بکات‌و سەرچاوەی داهاتی تایبەت بە خۆی هەبێت، هەمان ناوەڕۆکیان هەبێت. خودی پیاویش (بەگشتی باس دەکەین) لە ژێر کاریگەری گۆڕانی چاوەڕوانی‌و دیدگاکانی‌و گۆڕانی ژن‌و کەش‌و هەوای خێزان‌و فەزای گشتی کۆمەڵگادا، ڕەفتارو ئاکاری دەگۆڕێت‌و بەشێوەیەکی تر مومارەسەی هەمان چەمك دەکات. هەر لە سۆنگەی پێناسە نەکردنی (دەرەجە) ش لە ئایەتەکەدا دەبینین خاوەنی تەفسیری (بەیزاوی) لە یەکێ لە ڕاڤەکانیدا بۆ (پلە) ڕوانگەیەکی‌و ئەرکگەرایانەی هەیە. لەو ڕاڤەدا (درجە) بە مافی زیادەی پیاو دانانێت‌و نازانێت، بەڵکو بە ئەرکی زیادە لە قەڵەمی دەدات‌و مەسەلەی دانی مارەیی‌و نەفەقەو خۆگرتنەوە لە ئازار نەدانی هاوسەرو ئەخلاق‌و جوانی‌و شتی لەم جۆرە، بە ناوەڕۆکی ئەو (پلە) لە قەڵەم دەدات کە لە ئایەتەکەدا هاتووەو ئاماژەی پێ کراوە. بەمەش دەرەجە لە (قوامە) نزیك دەبێتەوە کە بەگشتی واتای سەرپەرشتی‌و سەرۆکی خێزان‌و لێپرسراو بوون لە بژێوی‌و ژیان‌و گوزەرانی ئەندامەکانی دەگەیەنێت. جێگای سەرنجیشە لەگەڵ باسکردنی (وللرجال علیهن درجة) لە ئایەتەکەدا سەرەتاو پرنسیپێکی یەکجار گرنگ تر دەچەسپێنێت‌و دەفەرموێت (ولهن مثل الذی علیهن بالمعروف) ئافرەتان بە گوێرەی ئەو ئەرکانەی ڕویان تێ دەکات مافیشیان هەیە. بە واتایەکی تر لەبەرامبەر هەر ئەرکێکدا مافێکیان هەیە. ئەمەش ئافرەتی کردووە بە کائینێکی خاوەن ماف‌و ئـیرادەو هەروەها بەتەنها ئەرکی لەسەر شان نییەو خزمەتکاری ڕەگەزەکەی تر نیە، بەڵکو هاوبەشێکی ڕەسەن‌و خاوەن ماف‌و پێگەو ئەهلییەتی یاسایی ڕەسەن‌و بنەڕەتی‌و دانیپانراوی خێزان‌و ژیانەو دەبێت لەم ڕوانگەشەوە مامەڵەی لەگەڵ بکرێت. ئەمەش ئەوە دەگەیەنێت بنەڕەت (أصل) لە پەیوەندی نێوان ژن‌و پیاودا یەکسانیەو بەدەر لەوە (استثناء)ە. (استثناء) یش لەسایەی بنەمای دادپــەروەریــدا سەیری دەکرێت‌و ناوەڕۆکی پێ دەدرێت لێرەشدا تا ڕادەیەك حوکمی (چرورە) ی هەیەو ڕێسا یاسایی‌و فقهی یەکەی ڕێکخەری زەرورەتیش دەڵێت (الضرورة تقدر بقدرها)واتە، زەرورەت بە ئەندازەی ئەوەی پێویستە ئیشی پێدەکرێت. هەروەها لە ڕویەکی ترەوە. لەکاتی پەنا بردن بۆ (استسناء)و مومارەسەکردنی ماف‌و ڕەفتارێکی یاسایشدا ، ڕێسایەکی تر دێتە کایەوە ئەویش بریتی یە لە (الضرر یزال) واتە هەرچی زیانە دەبێت ڕێی لی بگیرێت‌و لابرێت. مەسەلەیەکی تریش کە هەر لێرەداو لە ئایەتەکەدا شایستەی لەسەر وەستانە، بریتییە لە دیاری کردنی ئەرك‌و مافەکانە بەگوێرەی (المعروف)واتە بە گوێرەی عورفی سـەردەم. بەواتایەکی تر دیاریکردنی ماف‌و ئەرکەکانی ئافرەت ناوەڕۆکێکی چەقبەستویان نیەو ئاستی گەشەکردنی مێژویی‌و عورفی ڕۆژگــار کاریان تێدەکات‌و گەشەیان پێ دەدات با هەندێ چەسپاویش هەبێت کە زیاتر ڕۆڵی پارێزگار یکردن لە شوناس و ئەو چوارچێوە جیهانبینیە گشتیانە دەبینن کە ئەو مافانە لە ناویاندا گەشەدەکەن، شانبەشانی ئەمەو لە ئایەتی دوای ئەویشدا واتە ئایەتی (٢٢٩) ی سورەتی (البقرە) دا خوای گەورە مافێکی تر بۆ ئافرەتان دەچەسپێنێت کە ئەویش بە زمانە یاسایی‌و (فقهی) یەکە مافی (خلع) ەواتە مافی داواکردنی جیابونەوە لە پیاو لە ڕێی دادگاو لە سۆنگەی بونی هۆکاری یاخود زیاتروای لە ئافرەت کردووە کە باوەڕی بە درێژەدان بە ژیانی هاوبەشی لەگەڵ پیاودا نەمێنێت، لەسەر بناغەی گێڕانەوەی مارەیی بۆ پیاو.

لەئایەتی داهاتووە (فان خفتم الا یقیما حدد الله فلا جناح علیهما افقدت به) واتە : ئەگەر ترستان بوو لە ڕەچاو نەکردنی سنورەکانی خوا لە ژیانی خێزانی دا لەوانەش ژیان لەگەڵ یەکتردا بەخۆشەویستی‌و ڕێزەوەو ڕەچاوکردنی هەست‌و مافەکانی یەکتر بەو جۆرەی لە ئایەتی (٢١) سورەتی (الروم) دا ئاماژەی پێ کراوە، ئەوا هیچتان لەسەر نییە گەر ژنەکە لەڕێی گێڕانەوەی مارەیی یەکەوە بڕیاری جیابونەوە بدەن. بەمەش جۆرێ لە هاوسەنگی بۆ پەیوەندی نێوان ژن‌و پیاو هەڵوەشاندنەوەی گرێبەستی هاوسەری دەگێڕێتەوە. واتە، ئەگەر پیاو مافی تەڵاقی بەدەست بێت، بەشێ لەو مافەشی لەوێوە سەرچاوەی گرتبێت کە ئەرکی مارەیی دان‌و بەڕێوە چووی ئاهەنگی پێکهێنانی خێزانی دەکەوێتە ئەستۆ، ئەوا ژن لە ڕێی گێڕانەوەی مارەییەکەوە دەتوانێت لە دۆخێکدا کە درێژەدان بە مانەوە لەگەڵ هاوسەرەکەیدا پاساوی کەم بۆتەوە لە ڕوانگەی هەڵسەنگاندن‌و سەرنج دان‌و بڕیاری خۆیەوەو بە یارمەتی دادگا مافی دیاریکردنی چارەنوسی خۆی هەبێت‌و ناچاری ئەوە نەبێت لە هەموو هەل‌و مەرجێکدا بەهەر نرخێ بووە درێژە بە مانەوە لەگەڵ پیاودا بدات لەم نێوەندەشدا ئافرەت بەدەست هەڵگرتن لە مافێکی کە بە ئەرك بۆ پیاو دادەنرێت کە ئەویش مارەیی‌و خەرجی یەکانی پێکەوەنانی خێزانە، مافی ئەوە بەدەستدەهێنێ کە بتوانێت دەست پێشخەر بێت لە کۆتایهێنان بە گرێبەستی هاوسەری بەمەش پلە (درجە) گەر بەمانای مافی تەڵاق بۆ پیاو وەربگرێت بەو جۆرە فــەزای ئایەتەکە ئیحامان بۆ دەکات نامێنێ‌و لە هەندێ کاتیشدا جگە لەمەو لەسۆنگەی هەندێ کەم‌و کورتی‌و خراپەکاری هاوسەری پیاوەوە، دادگا بەدەر لە بنەمای (خلع) یش بەجۆرێ لە جۆرەکان ڕەزامەندی هاوبەشی تێکەڵە ئەو پلە لە پیاووەردەگرێتەوەو گرێبەستی هاوسەرێتی لەسەر داوای ژن هەڵدەوەشێتەوە کە گەر لە چوار چێوەی ئەم مەنهەجیەتەشدا مامەڵە لەگەڵ دەقی ئیسلامی دا بکەین دەتوانین لە بڕگە مێژووییەکاندا پێداچونەوەمان بۆ یاسای باری کە سێتی هەبێت‌و یاساکە ڕەچاوی پێگەی ئافرەتی هاوچەرخ بکات‌و گۆڕانەکان لەخۆی بگرێت بێ ئەوەی لەگەڵ شوناسی ئیسلامی یاساکەو کۆمەڵگاشدا بەیەکدا کێشان دروست ببێت. ئەو دڵنیایی یەش دەبەخشێ کە ماف‌و ئەرکە نوێکان کودەتا بەسەر حە قیقەتەکاندا ناکەن، بەڵکو گەشە بەناوەڕۆکیان دەدات.

هاوڵاتی: ئەبو داوود لە پێغەمبەرەوە گێڕاوێتیەوە کە وتویەتی (پرسیار لە پیاو ناکرێت لەسەرچی لە ژنەکەی داوە) (لا یُسأل الرجلُ فیمَ ضرب امرأتَه)!! ئەم قسەیە پاساوێکی هەیە؟ یان تەنها قسەیەکی پیاوسالارانەیە؟

ئەبوبەکر عەلی: ئەم پرسیارە بەشایستەی وەڵامدانەوەی نازانم، چونکە لاوازی دەقەکەو جیاوازی ژیاننامەی ئەو زاتەی خراوەتە پاڵی واتە پێغەمبەر (د.خ) هێندە جیاوازە بوار بۆ زۆر قسەکردن ناهێڵێتەوەو دەقەکەش لە پەندی پێشنان نزیك دەکاتەوە. هەرچی پەیوەندی بە پرسی (ضــرب)ی ژنیشەوە هەیە دواتر لە دەرفەتێکی تردا بە درێژی قسەی لەسەر دەکەم‌و لە ڕوانگەی خودی دەقە ئیسلامی یەکانەوە ڕەوایەتی لی وەردەگرمەوەو (تجریم)ی دەکەم.

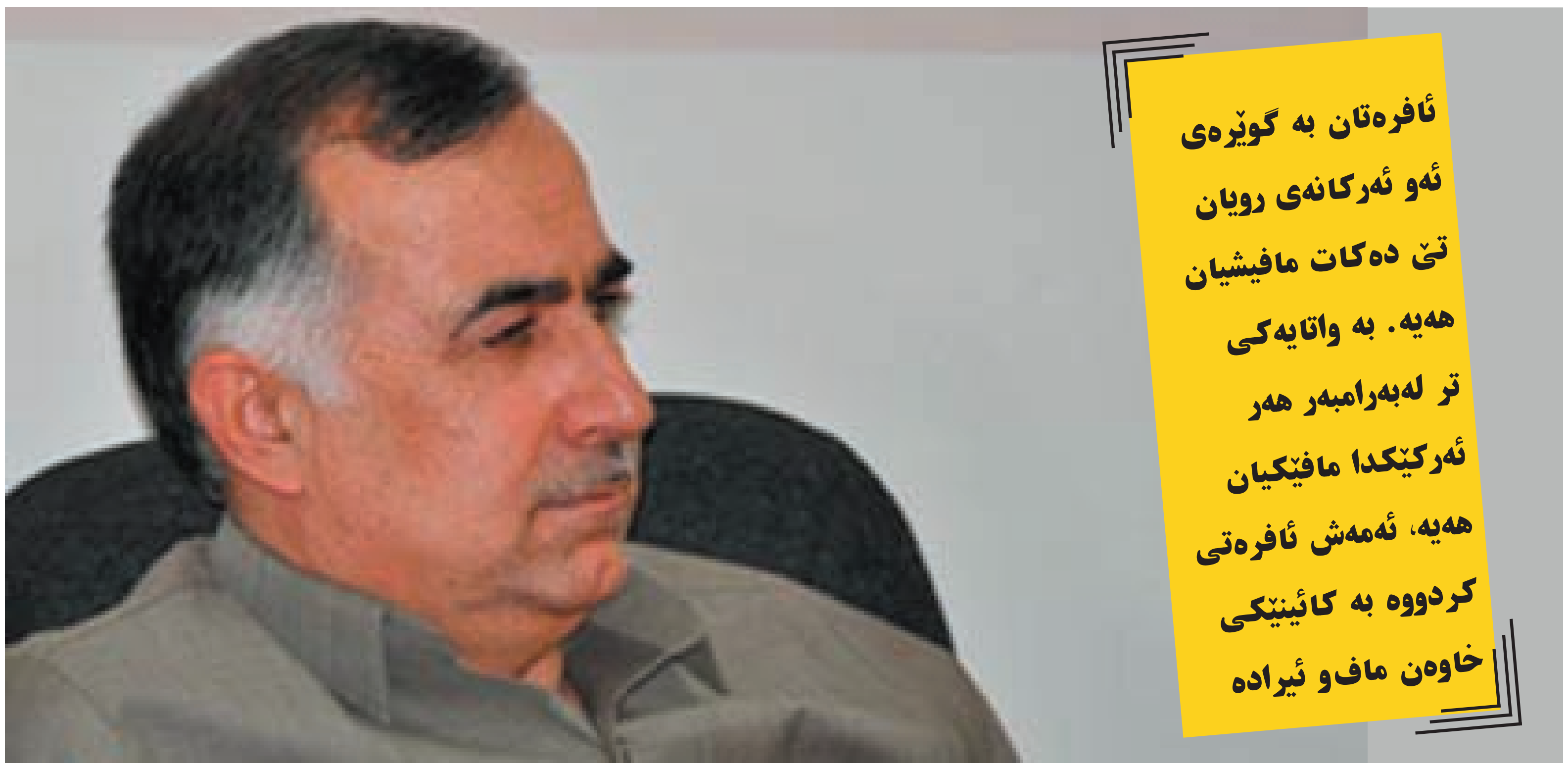

> **ئافرەتان بە گوێرەی ئەو ئەرکانەی رویان تێ دەکات مافیشیان هەیە. بە واتایەکی تر لەبەرامبەر هەر ئەرکێکدا مافێکیان هەیە، ئەمەش ئافرەتی کردووە بە کائینێکی خاوەن ماف‌و ئیرادە**

> **تەنها پیاوی بەڕێزو خاوەن کەسێتی، ڕێزی ئافرەت دەگرێت‌و کەرامەتی دەپارێزرێت، پیاوی سوك‌و رسواش نەبێت سوکایەتی بەئافرەت ناکات‌و کەرامەتی ناشکێنێ، ئەم جۆرە فەرمودانە لەگەڵ ئایەتی (ولقد کرمنا بنی ادم) دا، گونجاوو سازگارن**

هاوڵاتی بەڕێز...
هیچ ئایەتێکی قورئان ڕێگەی بەخەتەنەکردنی کچان نەداوە.
پلاتفۆڕمی نا بۆ شێواندنی کۆئەندامی زاوزێی مێینە

تەوەری دووەم:
ئیسلام‌و جێندەر

ئیسلام لەدیدی جیاوازەوە

هۆکاری پاشەکشەی ئیسلامی سیاسی لە کوردستاندا

عیماد عەلی

کێرڤی کاروباری سیاسی حیزبە کوردستانییەکان لەم دوو دەیەی دواییەدا بە شێوەیەك بووە کە بەرزونزمیەکی زۆری بە خۆیەوە بینیوە، بێگومان هۆکاری خودی‌و بابەتی رۆڵی خۆی بینیوە لەوەدا بەتایبەتی لە بارەی رەوتی ئیسلامی سیاسی لەکوردستاندا، تەنانەت هەندێك لایەن‌و خەلکانی تری ناوەوەو دەرەوی کوردستانیش بە ناڕاستەوخۆ بەرپرسن لە گەشەکردنی ئیسلامی سیاسی. لەم نێوەندەشدا دیسان بەرژەوەندی تەسکی کەس‌و لایەنەکان رۆڵی خۆی هەبووە لە ئاراستەکردنی پێشکەوتن یان پاشەکشەی ئیسلامی سیاسی بە گشتی، یان بە خۆیان تا چەند ئەو هەڵانەیان قۆستۆتەوەو لە هەڵەی خەڵکی تر قازانجیان کردووە. لێرەدا دەتوانین رەفتاری ئیسلامی سیاسی لەسەر ئەرزی واقع‌و ململانێکانی کوردستان ببینین و ئەوانیش وەك هەر حیزبێکی تری کوردستانی بخوێنینەوە.

هەرێمی کوردستان لە پاش راپەڕینەوە بە چەند قۆناغێکی جیاواز لە گشت بوارێکدا بەچەند گۆڕانێکی هەمەچەشندا گوزەری کردووەو دەتوانین بەهۆکاری بابەتی زۆر بنەڕەتی دابنێین لەم هەڵسەنگاندنەماندا، ئەمیش، ئەگەر بە پێی ئەو پەیوەندیە جەدەلیەی لە نێوان واقیع‌و تایبەتمەندییەکانی خەڵك‌و ئەو پەرەسەندنەی لە هەموو بوارەکاندا روویداوە بە وردی شیبکەینەوە، هەر لەوێشدا بە روونی بۆمان دەردەکەوێت کە ئەو کارلێکانە تا رۆژگاری ئەمرۆشمان تاڕادەیەك بەردەوامن‌و ئاستی گوڕو هەژمون‌و تەوژمی ئیسلامی سیاسیشمان بو دیاریدەکەن.

بارودۆخی ئابووری وەك گرتگترین فاکتەرو بەجیا لەوانیتر رۆڵی سەرەکی خۆی گێڕاوە لە تەشەنەسەندنی ئەم رەوتەو دەرکەوتنیان‌و گەشەکردنی کاروباری حیزبیان، هیچ کەسێکمان لە بیری نەچۆتەوە کە ئابلۆقەی ئابووری چەند لایەنەی سەر کوردستان‌و هاتنی پارەی هەمەجۆری وڵاتانی کەنداو بە هەر مەبەستێك چۆن لەلایەن ئەم جۆرە حیزبانەوە بە بەردەوامی لەپێناو کاروباری حیزبی‌و ململانێ سیاسییەکانیان بەگەڕ دەخراو خەڵکی کەم دەرامەت‌و رەشو رووتی ئەم کوردستانە پەلکێشی حیزبایەتی‌و کاری رێکخستن دەکران‌و خۆیانیان پێ بەهێز دەکرد بەتایبەتی لە ناوچە هەژارنشینەکان کە موحتاجی پێداویستییە سەرەکییەکانی ژیانیان پێ لەخشتە دەبرد، لێرەشدا نەخوێندنەوەی ئیسلامی تەقلیدی کە زۆرینەی خەڵك پەیوەستە پێوە، یان لە بەرامبەرادا بوونی رەوتێکی توندڕەو لە مامەڵە کردن لەگەڵ ئاین بەگشتی کە بە پێچەوانەوە لە قازانجی ئیسلامی سیاسیدا دەشکایەوە، ئەم رووداوانە لەوەزعێکی گشتی لەو جۆرەی کوردستان لە بواری کۆمەڵایەتی‌و رۆشنبیری‌و پاشخانە مێژوویەکەی بۆ هەمووان روونە چی لێی شین بوو.

قۆناغی دووەم پاش روخانی رژێمی دکتاتۆری بەغدایە، کە گۆڕانێکی ریشەیی گەورەی بەسەر ژیانی سیاسی‌و ئابووری‌و تاڕادەیەك رۆشنبیری کوردستاندا هات، ئیسلامی سیاسیش گورزێکی گورچکبڕیان بەرکەوت چ لە رووی عەسکەرییەوە بێت یان لەپشێوی کەوتنە ریکخستن‌و رەفتارو مامەڵە کردنیان لەگەڵ وەزعە تازەکەدا، بەڵام گرنگتر ئەوە بوو بارودۆخە گشتیەکە بە شێوەیەك کەوتەوە کە خۆی لە خۆیدا سنوریکی بۆ خێرایی‌و فراوانبونی رووبەری ئیسلامی سیاسی دانا‌و ئیستاش لە چوارچێوەیەکی دیاریکراودا خول دەخواتەوە.

باری ئابووری کوردستان تەکانێکی باشی بە خۆیەوە بینیوەو گرنگی زانست‌و پێشکەوتنی تەکنولۆجیا کاریگەری باشی بەسەر رەوتی کۆمەڵایەتی‌و رۆشنبیری خەڵکدا هەبووەو گوڕانێکی بەرچاوی لەزەمینەی کاری سیاسی سەرجەم حیزبەکان‌و بازدانێکی خێرای لە هەردوو لاوە چ گەشەکردنی هەندێ لایەن یان پاشەکشە ئەویتر تێیاندا روویداوە، ئیسلامی سیاسیش بەدوور نەبووە لەو کاریگەرییانە کە لەم قۆناغەدا چەقی بەستووە.

لەگەڵ ئەوەشدا هۆکار گەلێکی خودیی ئیسلامی سیاسی لە ناوەخنیدا بۆتە هۆی پوکانەوەی لە ناوەوەو هەر ئەوەش وایلێکردووە بەخۆیدا بچێتەوەو راستەوخۆ ناچاری کردووە لەگەڵ قۆناغەکەدا ئەگەر بتوانێت خۆی بگونجێنێت، پاش کارتێکردنی ئەو پەیوەندییەی لە دەرئەنجامی هۆکاری ئەو پاشەکشەیەی لەسەر شێوەو رەفتارو توانا‌و قەبارەی سەپاندووە. ئەگەر لێکدانەوەی وردی بۆ بکرێت پاش خوێندنەوەی مێژووی کوردستان‌و تایبەتمەندییەکانی وای دەبینین کە بە قازانجی گەل کەوتۆتەوە، بە بەراود لەگەڵ قۆناغەکی پیشوودا.

ئەگەر لەباری کاروباری حیزبی ئەم رەوتانە بدوێین، گرژبونەوەی رێکخستنەکانی ئیسلامی سیاسی‌و گردبونەوەو خولخواردنەوەی لە بازنەیەك‌و بە دەوری خۆیدا وایلێکردون لە قۆناغی خۆبنیادنان‌و گەشەکردنەوە، بەناچاری بگۆڕین بۆ پاریزگاری لە خۆ و لەو دەستکەوتانەی کە زەمانە پێیبەخشیون، ئەگەر چەندین سازشیش لە هوڵوێستیاندا هەبوێت لەمەر رووداوەکانی کوردستان، ناکرێت لەم قۆناغەدا چیتر هەژاری خەڵك‌و ئازادی تاك‌و ئاکارە گشتییەکانی مرۆڤی کورد ئیستغلال بکەن لەپێناو بەرژەوەندی تەسکی حیزبی‌و ململانێدا، هەر ئەو ململانێیە نێوخۆیی‌و خودیەی حیزبەکانی ئیسلامی سیاسییە چ لەنێوخۆی خۆیان یان لەگەڵ یەکتر یان لەگەڵ حیزبە عەلمانییەکان، زۆر لایەنی شاراوەی بۆ ئەندام‌و کادرو هەندێك سەرکردایەتیان‌و لایەنگرانیان ئاشکرا کردووە کە لەسەر بەرژەوەندییە تازەکان هەموو بەها ئاسمانیەکان دەخەن بەلاوەو لەم رووەوە پۆل پۆل خەڵکیان لێ هەڵدەوەرێت لە سەرجەم ئاست‌و پلەکانیاندا لە ئەندامەوە تا سەرکردایەتی‌و لە هەموو گرنگتر بژاردەی رۆشنبیری متمانەپێکراو و لەدەرئەنجامدا گۆڕانکارییەکی بەرچاو لە پەیوەندییە هەمەچەشنەکان روودەدات، ئەمەش روخسارێکی تر دروست دەکات. ئەگەر وەزعی نوێی هەرێمی کوردستان بخوێنینەوە لەم نێوەندەشدا، بونی هێزێکی وەك بزوتنەوەی گۆڕان بۆ لەخۆگرتنی دەنگی میانڕەوی ئیسلامی ناڕازی لە هەموو لایەکەوە کاریگەری تایبەتی خۆی هەبووە لە پاشەکشەی دەنگو رەنگی ئیسلامی سیاسی لە هەموو بوارەکاندا.

گوتاری سیاسی نادیارو سیاسەتکردن بە رەچاوکردنی پێداویستییەکانی ململانێی سیاسی‌و سازشکردن لە بیرو باوەڕو بۆچون‌و بنەما سەرەکی‌و بنەڕەتییەکان ئیحراجییەکی بۆ دروست کردوون‌و بۆتە مایەی پرسیارو پشێوی بۆیان‌و دواجار زۆر سەخت دەبێت قەناعەت بە لایەنگرانیان بکەن.

لەلایەکی ترەوە، ئەوەی دەبینرێت نزیکبونەوەی ئیسلامی سیاسی لە میانڕەوی‌و ناوەڕاست رەفتارو فکر لە بەرامبەر نزیکبونەوەی هێزە خۆبە سیکۆلار زانەکانیش لە ناوەڕاست‌و میانڕەوی وای لێدێت کە هەردوو لا لە یەك خاڵدا یەکبگرنەوەو جیاوازییەکی فکری فەلسەفی ئەوتۆ لە نێوانیاندا بە ئەستەم نەبێت بەدینەکرێت، بۆیە دەکرێت بڵێین ئەمەش یەکێکە لە هۆکارەکانی پاشەکشەی توندڕەوی لە لایەك‌و چەقبەستنی ئیسلامی سیاسی لە لایەکی ترەوە.

ئەگەر پێشتر ئیسلامی سیاسی ویستبێتی مێژوو دووبارە بکاتەوە، ئێستا زەمینەو واقعی ئەمرۆ رێگەی پێنادەن بەو ئاراستەیە هەنگا بنێت‌و کاریگەریە جیهانیەکان‌و دەرهاویشتەکانی جیهانگیری رۆڵی خۆی هەیە لەم بوارەدا‌و گۆڕانی بەردەوام‌و پێشکەوتن‌و پەرەسەندنە هەمە جۆرەکان رێگە بە گەڕانەوە بۆ خاڵی سفر نادەن.

ئەگەر فاکتەرەکان تائێستا بە مانەوەی توانای ئیسلامی سیاسی هەمەچەشن دیاریبکرێت، مەگەر ئەمرۆ چەند بوارێك لە بارودۆخی گشتی کۆمەڵگەی کوردستان‌و لاوازی هێزە سیکۆلارەکان‌و نەخوێندنەوەی ئەم قۆناغە بەچاوێکی زانستییانەو بەعەقلانی‌و سەردەمانەوە هەلی مانەوەی ئەم هێزانە برەخسێنێت، ئەگینا وەزعی گشتی لە قازانجیان نیە.

بۆیە لەم رۆژگارەدا ئیسلامی سیاسی پێویستییەکی بەردەوامی بە چاکسازییە نەك ریفۆرم و گەڕانەوە بۆ سەرەتاکان کە لەگەڵ تایبەتمەدیەکانی کۆمەڵگەی کوردەواریدا ناگونجێت. کۆمەڵگەی ئێمە شوناسێك‌و بارودۆخێکی تایبەتی خۆی هەیە کە هەر ئەمەش هەردوو لایەنی بەناو سیکۆلارو ئیسلامی سیاسیی تێکەڵکردووە، ئەگەر بە جوانی‌و عەقڵانییەت مامەڵەی لەگەڵ بکرێت لە قازانجی گەیاندنی کاروانی بە عەلمانی کردنی کۆمەڵگەدا دەکەوێتەوەو خەڵك بەدوا ئامانج‌و مەنزڵگەی خۆی دەگات کە کۆمەڵگایەکی دیموکراتی عەلمانی ئازادە. بەوپێیە ئێستا هەردوولا عەلمانی‌و ئیسلامی کوردستانی حەقیقەتی خۆیان بۆ کۆمەڵ دەرناخەن‌و کۆمەڵیش بەو پێکهاتەوە تاڕادیەیەك قەناعەتی کردووەو هەر یەکەو پشتگیری لە دڵخوازی خۆی دەکات‌و دەتوانین بڵێین ئاستی رۆشنبیری‌و هۆشیاری خەڵك ئەم وەزعەی تا ئەمرۆ هەڵگرتووە، بەڵام گۆڕانکاری هەمیشەیی‌و بەردەوام سونەتی ژیانەو ئاراستەکان دەگۆڕێت، یان بەهەژاندنێکی لەسەرخۆ و پێویست هەر یەکە لەم لایەنانە جێگەی راست‌و دروستی خۆی دەگرێت، یان بە رەفتارێکی چاوەروان نەکراو کە عاقیبەتەکەی کەس نازانێت چۆن دەبێت، ئەگینا دەبێت چاوەڕێی زەمەن بکەین بۆ چارەسەرکردنی.

پێکدادانی هونەرو ئاین لە کوردستان

نوسینی: هەمووان ئالان

گەرچی دیاردەیەکی نوێ نییە، کە رای زۆرێك لەزانایانی ئیسلام‌وایە پەیڕەوکردنی(شەرع) لەئاینی ئیسلامدا، بەشێوەیەکی رێك‌و پێك لەلایەن زۆرینەی موسوڵمانانەوە بەرێوەناچێت. بەندە، نامەوێت لەهۆکارەکانی بکۆڵمەوە، تەنها ئەوەنەبێت کە دیاردەیەکی نوێی ناشارستانی دەربارەی پێکدادانی هونەرو ئاین، روون دەکەمەوە. ئەویش، ئەو چمکە بەناڕەوا گرتنەدەستەیە کە هونەرمەندانی کوردستان لەلایەن هونەرو ئاینەوە لێکیانداوەو بەتەواوی رووە جوانەکەی داپۆشیوەو پێکدادانێکی ئاوەژوویان لێ بەرهەم هێناوە. ئەمەش بووەتە هۆی گەندەڵبوونی هەردوو چمکی هونەرو ئاین.

زۆرێك لەنوسەران‌و روناکبیران، ئەم دیاردەیەیان ئاشکراکردووە، لێ ترس لەوەدایە کە بەتەواوی تەشەنەبکات‌و رووەڕاستەقینەکەی هونەری رەسەنی کوردی تێك بدات‌و لەڕەگەوە هەڵی بوەشێنێتەوە. هەرچەندە بەندە، لەو باوەڕەدام، دیاردەکە، رۆژ بەرۆژ لەگەشەکردندایەو راستەوخۆ کاریگەریەکی خراپی هەیە لە مەڕ بەها نەتەوەییەکانەوە. ئەگەر ئاراستەکە بەم شێوەخێراییە هەنگاو هەڵبهێنێتەوە، ئەوا ئەنجامێکی خراپ، چاوەڕوانی پاشەڕۆژو ئایندەی هونەرو کەلتووری کوردی دەکات.

مۆریس میترلینگ، لەکتێبەکەیدا، دەڵێت "ئەوەی نوسەران‌و روناکبیران ئەینوسن، ئێمەش ئەیزانین. بەڵام جیاوازیەکەی ئەوەیە، ئەوان، پەنجەئەخەنە سەری". بۆیە منیش پێم‌وایە، خەڵکی کوردستان، هەست بەبوونی دیاردەی(پێکدادانی هونەرو ئاین) دەکەن. بۆیە ئەرکی ئێمەیە کە تازووە، خاڵە زەق‌و لاوازەکانی ئەو دیاردەیە لەلایەن کۆمەڵێك هونەرمەندەوە کەلەژێر ناوی هونەرو کەلتووری کوردیدا ئەو دیاردە نەشیاوە فەراهەم دەکەن، بخەینەڕوو. ئەوەش نابێت بشاردرێتەوە کە دەسەڵاتی کوردی رێخۆشکەرە بۆ دەرکەوتنی وەها دیاردەیەك. ئەمەش تەواو لەگەڵ بەرژەوەندیاندا یەکدەگرێتەوە.

ئەگەر نمونەیەکی بەرچاو بهێنینەوە کە رۆژانە روودەدات، ئەوا بەتەواوی زیندوێتی‌و بوونی ئەو دیاردە نالەبارە هەستپێدەکەین.

سینەماکارێك، لەهۆڵی سینەماو پاش پەخشی فیلمەکەی، یان شانۆکارێك پاش پێشکەشکردنی شانۆگەریەکەی، یان مۆسیقاژەنێك پاش نمایشکردنی پارچە مۆسیقاکەی، یان سەماکەرێك پاش نمایشکردنی سەماکەی، یان ...هتد، راستەوخۆ روودەکاتە مزگەوتێك‌و دەست دەکات بە نوێژکردن.

ئەم دیاردەیە، بریتییە لە پێکدادان، یان تێکهەڵکێشانی دوو تەوەر یان کەرەستەی دژ بەیەك. هیچیان، ناتوانێت ئەوی دی لەخۆیدا بتوێنێتەوە. هیچیان ناتوانن بەیەکەوە هەڵ بکەن. کەچی نەوەزارەتی رۆشنبیری بەئەرکی هونەری خۆی دەزانێت‌و نەوەزارەتی ئەوقافیش دەتوانێت لە مینبەری مزگەوتەکانەوە ئەم لێکدانە باسبکەن‌و دیوە راستەقینەکەی ئاشکرا بکەن. نەدەتوانن بڵێن "هونەر ئاوا نابێت" و نەدەشتوانن بڵێن "ئاین بەمە رازی نییە".

بەندە، لەوکاتەوە کە ماستەرەکەم لەبواری سینەمادا تەواو کرد، یەکسەر دەستمکرد بە بەدیهێنانی خەونەکەم، ئەویش "گەڕانەوە بۆ کوردستان‌و گەیاندنی تواناکانم بەخەڵکی کورد". هەڵبەتە راستەوخۆ، پاش بەدەستهێنانی بڕوانامەکەم، گەڕامەوە بۆ کوردستان‌و بە ئەونیازەی بتوانم بە ئومێدەکەم بگەم.

گەڕانەوەم بۆ کوردستان، کەوتە مانگی رەمەزانەوە. ئەوەی بووە مایەی سەیرو سەمەرە، لەکۆڕێکدا، کەبۆ کۆمەڵێك سینەماکار دەمگێڕا، زۆرێکیان هەستانەوەو پێیان‌وتم «تکایە، بەو شێوەیە باس لە سینەما مەکەو باسی هۆلیوودیش مەکە، چونکە ئێمە بەڕۆژووین‌و رۆژووەکەمان بەو قسانەی تۆ بەتاڵ دەبێتەوە. ئەگەر هەر دەشتەوێت باسی بکەیت، ئەوا شەوێك لەدووای (فطار) دادەنیشین‌و باسی بکە». کەواتە، ئەم سینەماکارانە، کاتەکانیان دابەش کردووە «رۆژ، بۆ (طاعتي خوا)و شەویش، بۆ خزمەتکردنی هونەری کوردی. بۆیە جێگای خۆیەتی کە ناویان لێ بنێین "شەمشەمەکوێرەکانی هونەری کوردی".

من، لێرەدا چەند سەرنج‌و رەخنەیەك ئاراستەی ئەم هونەرمەندە شەرعناسانە دەکەم، ئەوانیش:

١- ئاشکرایە لەرووی ئابووریەوە گەشەپێدانی سینەما لە وڵاتانی ئەمریکا‌و ئەوروپا، رۆڵی بەرچاوی هەیە. بەڵام لەڕووی فکریەوە بەهۆی پەرەسەندنی عەقڵی سەرمایەداری‌و خێڵەکی لە وڵاتانی رۆژهەڵات، کە ئەمەش هەلێکە بۆ کزبوونی بیری چەپخوازی‌و گەڕاندنەوەی بیروباوەڕە مەزهەبگەراکان‌و تەواو لەگەڵ بەرژەوەندی رژێمی سەرمایەداریدایە. لەکوردستانیش ئەم دیاردەیە بەدی دەکرێت‌و تاڕاددەیەکیش بووەتە تەوەری باسی فکری‌و رەخنەگرتن لە پارت‌و رێکخراوە چەپەکان. کەواتە، کورد سودمەند نەبووە لەسینەما لە رووە باشەکەیەوە کە گەشیپێدانی ئابوورییە. بەڵکو بەپێچەوانەوە، بەهۆی گەندەڵی ئابووری‌و فیکری‌و زۆربەی بوارەکانی تر چەند هەنگاوێك بەرەوو دوواوە کشاوەتەوە. تاوانەکەش دەکەوێتە ئەستۆی دەسەڵات.

٢- لەوڵاتە پێشکەوتوەکاندا، کەئازادی تێیدا بەرقەرارە، بۆیە بووەتە هۆی پێشکەوتن‌و پەرەپێدانی هونەرەکەیان بەتایبەتی سینەما. لەو وڵاتانەدا، وابەستەگی بەهیچ دەسەڵات یان ئاینێکەوە نییە بۆ بەرگرتن لە پێشکەوتنەکانی سینەما. لێ هونەرمەندی موسوڵمان ناتوانێت بەو پرۆسەی ئازادیەدا، خزمەت بە سینەمای کوردی بکات. ئەمەش روونە هەروەکو ئەوەی کە هەمووومان دەزانین ئاینی ئیسلام بریتییە لە قورئان. دیارە دەبێت کەسی موسوڵمانیش ئەم قورئانەی بەبێ گفتوگۆکردن قبوڵ بێت‌و هەر کەسێکیش لیی لابدات ئەوا بەپێی شەرعی ئیسلام، بە(مونافق) لەقەڵەم دەدرێت. لێرەوە هونەرمەندی موسوڵمان، کەشەرعێکی تایبەت بە ئاینەکەی هەیە، ناتوانێت بەئازادی کارەکانی ئەنجام بدات. ئەمەش ئەو جیاوازیە زۆر گەورەیەیە کە رێگرە لەبەردەم بەرەوپێشچوونی سینەمای کوردیدا. هەربۆیە لەمانگی رەمەزاندا، زۆربەی هونەرمەندە سینەماکارەکانی کورد (بەتایبەتی هونەرمەندە خاوەن دەسەڵاتەکان) لە کوردستان، لەرۆژدا، بەرۆژووبوون‌و شەوانەش روویان لەمزگەوتەکان دەکرد بۆ تەراویح‌و شەونوێژ. رۆژانەش لە بنکە هونەرییەکاندا کۆدەبوونەوەو هەندێکیشیان بەنیازی(حەج‌و عەمرە) بوون. هەر کە کۆڕێك یان کارێکی هونەریش هەبوایە، دەچوون. دیارە ئەم چونەیان بەهۆی جێگەو مەقام‌و ناوبانگیانەوە بوو، چونکە گەر نەچونایە، ئەوا بۆ کەسێتی‌و کارەهونەریەکانیان باش نەبوو. ئاخر، گەلۆ، ئەوانە وەکو هونەرمەندە بەناوبانگەکانی کورد ناسراون، ناکرێت نەچن.

٣- لەکۆمەڵگا پێشکەوتوەکاندا، دیاردە کۆنەکان، وەکو، ئاین‌و رەگەزپەرستی‌و جیاوازیی نێوان نێرو مێ‌و ...هتد، باویان نەماوە. بەڵکو تەکنەلۆجیا بووەتە ئایدۆلۆجیا و جێگەی بەوانە لەق کردووەو هەمووی بەخۆیەوە ماشیوەو نەیهێشتوون. دیارە نەبوونی تەکنەلۆجیا و پەرەسەندنی توندوتیژی‌و چەوساندنەوەو نایەکسانی لە کوردستان، هۆکارێکی سەرەکین بۆ سەرلێشێواندنی هونەرمەندا. بۆیەوەکو ئەڵتەرناتیڤێك، پەنایان بردووە بۆ ئاین.

٤- هیچ سورەت یان ئایەتێکی قورئان، نەباسی هونەریان کردووەو نە پاڵپشتیشیان کردووە. بەپێچەوانەوە، جۆرە هونەرێکیش کە باو بووە لەسەردەمی پێش ئیسلامدا کە (پەیکەرتاشین) بووە، لەکاتی سەرهەڵدانی شۆڕشی ئیسلامدا، حەرام‌و قەدەغە کراوە. تەنانەت تەواوی پەیکەرەکانیشیان روخاندووەو دروستکردنیشیان وەکو وتم قەدەغەو حەرام کراوە. هەروەها زانایانی ئیسلامیش، ئەوەیان دوپاتکردۆتەوەو سەلماندویانە کەوێنەگرتنیش حەرامە. هەڵنەواسینی وێنەی مرۆڤیش لە هەندێ ماڵی کەسانی موسوڵماندا، ئاماژەیەکە بۆ پەیڕەوکردنی ئاینی ئیسلام. ئەمە لەلای تەواوی سینەماکاران ئاشکرایەو چاك دەزانن کەوێنە، دایکی سینەمایە بەتایبەت‌و بەگشتیش رەوانی هەموو جۆرە هونەرەکانی دیکەیە.

٥- ئەو پێکدادانە زەقەی کە لەکوردستان بەدی دەکرێت، هونەری گۆرانی وتنە. گۆرانی بێژە بێ رێبازەکان لە کوردستان، لەپێش مانگی رەمەزاندا، باشترین‌و سەرنجراکێشترین ڤیدیۆکلیپیان بۆ گۆرانیەکەیان دادەنا. لەگەڵ کچەشۆخە نەشمیلانەکاندا، لەڤیدیۆکلیپەکەیاندا، باوەشیان بەیەکدا دەکردو بەئاوازو شیعرێکی رۆمانسیانەی پڕ جۆش‌و خرۆشی سێکسی، سەرنجی پڕ حەزی بینەرانیان بۆلای خۆیان رادەکێشا. بەسەما سیحراویەکی کچە سەماکەرەکان، بینەرانیان دەخستە سەر هەلەکەسەمای ئەو حەزانە سێکسیانە. بەمەش زۆربەی بینەرانیان دەوروژاندو چێژێکی تایبەتی سێکسیان دەدایە گۆرانییەکەیان. کەچی هەمان گۆرانیبێژ لەهەمان کەناڵی (بێ سەرپەرشت)ی کوردیەوە کە هەر پاش چەند رۆژێك خرۆشاوترین بەرهەمی سێکسی سێدا نمایش کردووە، لەمانگی رەمەزاندا، دەست دەکات بەووتنی سرودی ئاینی‌و بانهێشتکردنی خەڵك بۆ پەیڕەوکردنی ئاینی ئیسلام‌و تۆقاندنی خەڵك بە گڕی ئاگرە بەتینەکەی جەهەندەم‌و ژێرکردنەوەو پێدانی مژدەی گەیشتن بەحۆری‌و شەرابە بێکۆتاییەکەی بەهەشت. ئەم بانگەوازەشیان، بۆ هەمان ئەو بینەرانەیە کە پێش مانگی رەمەزان ڤیدیۆ کلیپ‌و گۆرانییە رۆمانسیەکەیان پێشکەش کرد. هەرچەندە ئەم گۆرانیبێژانە، ئەگەر لەمۆتەکەی مانگی رەمەزان، رزگاریان بێت کە بەرۆکی گرتوون، پلانی نوێ دادەنێت بۆ بەرهەمهێنانی کلیپ‌و گۆرانی نوێ کە رەندانەوەی هەمان بیرکردنەوەی پێش رەمەزانیان هەبوو. ئەوان، دەزانن کە هەر جۆرە بەرهەمێکیان هەبێت، ئیدی کوردی بێت یان تورکی، عەرەبی، بیانی، یان هەر سروودێکی یەزیدی‌و ئیسلامی‌و..هتد ، ئەوا یەکسەرو راستەوخۆ لە کەناڵە کوردیەکانەوە بۆیان پەخش دەکەن. ئیدی ئەوان ئەو خەمەیان نییە کۆڵی پێوە هەڵبگرن لە ناوەڕۆك‌و شێوەو مەبەست‌و سەردەمی بەرهەمەکەیان. هەر ئەمەشە وایکردووە کە گۆرانیبێژە تازەکانی کورد، زۆربەیان خاوەنی دەنگی خۆش نین، کەچی زۆر بەئاسودەیی لەکەناڵەکانەوە گۆرانیەکانیان بڵاودەکەنەوە.

٦- جۆری ئەو پێکدادان‌و ناحاڵی بوونە زۆرن، کەئەکرێ رووبەڕووی ئەو جۆرە هونەرمەندانە ببێتەوە. بۆ نمونە، ئەگەر یەکێش لە خێزانەکانیان یان خوشکیان، یان کەسێکی مێینەی نزیکیان، حەزیانکرد رۆڵی کاراکتەرێکی رۆمانسی لە فلمێکدا ببینن، یان بەشداری لەکلیپێکی گۆرانیدا بکەن. ئەگەر رازیبن، ئەوا بەپێچەوانەی شەرعی ئیسلام (ناجایزە)و ئەگەر رازیش نەبن، ئەوا راستگۆ نین‌و هونەرمەند نین.

٧- لەڕووی دەرونییەوە بەشێوەیەکی گشتی، خەڵکی کوردستان (لێبوونەتەوە). بەتایبەتیش ئەو هونەرمەندانەی کە تۆزقاڵێك باوەڕیان بە دەسەڵاتی کوردی نەماوە.

سوکرات، لەبارەی خۆناسینەوە دەڵێت "بەندە، دووای چل ساڵ فێربووم بڵێم، نەخێر". لێ بەداخەوە، بەندە پێموایە، ئەگەر بەردەوام ئەم هونەرمەندە موسوڵمانە خرۆشهاوەرانەی کورد ببنە رێبەری هونەری کوردی، ئەوا پاش چل ساڵی تر نەك ناڵێن نەخێر، بەڵکو نەخێریشیان لەبیردەچێتەوەو دەڵێن (نعم).

٨- ئەوەی حکومەتی کوردی لێی بەرپرسیارە ئەوەیە، ئەو جۆرە بەرەڵاییە بە ئازادی دەداتە قەڵەم. ئەوەی جێگەی باسە، وشەی ئازادی لە کوردستان مانای نییە. ئەوەی بیرەواج بێت ئازادییە. ئەوەی بێمانابێت ئازادییە. هەر کەسێکیش دەم لەئازادی بکوتێت، ئەوا وەکو سەردەشت عوسمان دەیکەنە تاوانباری دەستکاریکردنی شەرەفی سەرۆك‌و دەیکەن بەقوربانی گوللەیەکی زەرد، ئەمەش بەپێی دروشمە کۆنەکەی (أللّه أكبر وأليخسآ ألخاسؤن) ئیجراکرا. ئەمە لەکاتێکدایە کە لەکوردستان، کفرکردن‌و جنێودان بەخوداو ئاینەکان هیچ لێپرسینەوەیەکی لەگەڵدا ناکرێت.

٩- بەندە، وەکو کەسێکی ئازادو ئازادیخواز، بەپێویستی دەزانم ئاماژە بەوە بدەم کە هەر تاکێك ئازادە هەڵگری هەر بیروباوەڕێکی ئاینی بێت. لێ باسەکەی من تایبەت بوو بەو بەریەککەوتن‌و پێکدادانانەی لەنێوان هونەرو ئایندا روودەدات لەکوردستاندا و ئەو هونەرمەندانەی ئاینەکەیان رێگایان پێنادات کە کاری سینەما بکەن، لێ ئەوان دوفاقیە لەکارەکانیاندا بەدی دەکرێت. ئەمانەش دەبنە هۆی ژاوەژاوی هونەرو ئاین‌و هەمووی بەسەریەکدا دەنە چێشتی مجێور، تەنانەت سەر لە کۆمەڵگاش تێك دەدەن کە ناتوانرێت بەڕوونی دیار بێگ، ئەمانە سەر بە ئاین‌و مەزهەبێکن‌و کام لایەنی هونەریان بەڕاستی گرتووە؟. بۆیە پێموایە کاتی ئەوە هاتووە ئێمەی هونەرمەندو رۆشنبیری کورد، هەموو ئەو راستییانە بخەینەڕوو کە هۆکاری پیسبوون‌و بەلارێدابردنی هونەرو کەلتووری پیرۆزی کوردین. بێگومان تێکدان‌و پیسبوونی هونەرو کەلتوری کوردی هەلێکی باشە بۆ دوژمنانی کورد لەڕووی سیاسییەوە، تاکو بتوانن بەردەوامی بە کارەکانیان بدەن بۆ تواندنەوەی نەتەوەی کورد.

بەندە، داواکارم لەتەواوی هونەرمەندان‌و رۆشنبیران، بەتایبەتی ئەو جۆرە هونەرمەندانە، خۆیان یەکلایی بکەنەوە، ئەمەش تاکەرێگەی چارەسەرە، جا لەنێوان هونەرو ئایندا، یەکیان هەڵبژێرن. یان هونەرو کەلتووری کوردی، یان ئاینی ئیسلام.